

i svijetu. Temeljem dvaju ovdje prezentiranih svezaka, moguće je očekivati da će i oni u pripremi, kao i oni već dovršeni, dodatno rasvijetliti književnu i društvenu poziciju Ivane Brlić-Mažuranić, te potaknuti nova znanstvena, ali i svakodnevna čitanja.

Andrijana Kos-Lajtman

O potterizmu i njegovoj recepciji

Mikulan, Krunoslav. 2011. *Kulturni fenomen ili hegemonija istosti? Recepcija serije romana o Harryju Potteru*. Zagreb: Tko zna, zna. 143 str. ISBN 978-953-975647-3

U nedavno objavljenoj knjizi *Kulturni fenomen ili hegemonija istosti? Recepcija serije romana o Harryju Potteru* Krunoslav Mikulan bavi se problematikom recepcije romana o Harryju Potteru britanske autorice Joanne Kathleen Rowling. Iako je, počevši od prvog izdanja 2002., popularnost romana rasla postupno, oni su vrlo brzo priskrbili iznimnu čitateljsku, marketinšku i kritičarsku pozornost, što je svakako dodatan argument potrebi detaljnijeg sagledavanja fenomena njihove nesvakidašnje recepcije, kao i širokom spektru tema vezanih uz nju.

U uvodnom segmentu knjige ukratko se izlaže recepcijski odjek svakog pojedinog dijela romaneskne serije među čitateljskom publikom, ali i elementi iz života same autorice, čije je književne transpozicije moguće očitavati u pojedinim romanima.

Prvi dio knjige sažeto i koncizno tematizira shvaćanje dječje književnosti u povijesnoj perspektivi, kao i razvoj teorijske refleksije o dječjoj književnosti.

U drugom dijelu navode se autoričini uzori, kao i specifičnosti koje uvodi u odnosu na kanonske modele fantastične priče i tzv. *školske priče*, pri čemu se ovi romani sagledavaju svojevrsnim hibridnim žanrovskim modelom koji u sebi objedinjuje značajke obje vrste, ali i značajke klasičnog *Bildungsromana*.

Slijedi dio u kojem se povlače društveno-politički i kulturno determinirane silnice između aktualne zbiljske stvarnosti i one prezentirane u romanima J. K. Rowling, kratkim prikazom pogleda relevantnih kritičarskih imena. Nadalje, razmatra se odnos koji autoričini romani odražavaju prema drugome i drugačijem, uglavnom u perspektivi tematike multikulturalnosti, međuljudskih odnosa i politike. Razmatra se i rodna problematika – na koji način autorica tretira muške i ženske uloge – s obzirom da su romani J. K. Rowling privukli priličnu pozornost feminističke kritike. Navode se stajališta pojedinih feminističkih teorija i relevantni kriteriji kojima se utječu, ponekad vrlo različiti, te supostavljaju znakovitim mjestima romana koja ih oprimjeruju. Središnje mjesto autorove analize pri tome

predstavlja lik Hermiona, gdje se iznosi temeljni stav da Hermiona predstavlja nezamjenjivog člana družine, iako „Rowling ne piše feminističke romane jer njena priča ne teži preobrazbi utemeljenoj na spolnim pitanjima“ (72). S druge strane, naglašava se također da nije točno da autorica u negativnom svjetlu portretira isključivo ženski rod, zaključujući da Rowling „nije imala namjeru niti promicati ravnopravnost među spolovima, niti je imala namjeru perpetuirati ustaljene norme“ (79). U tom smislu, po Mikulanu, romaneskna serija o Harryju Potteru opire se bilo kakvoj čistoj klasifikaciji ili analizi, iscrtavajući u prvom redu „odjek stvarnoga svijeta“ (80). Daljnje tematiziranje (ne)korespondiranja prikazanog svijeta s onim stvarnoga života autor razvija problematiziranjem prihvaćanja i kršenja društvenih pravila, kao čestog motiva u navedenim romanima. U njima, zaključuje, djeca krše pravila iz dva temeljna razloga: iz prkosa, pakosti ili iz puke želje – kako bi naglasili svoju neovisnost – te zbog razrješenja opasnosti. Kršenje pravila tako zapravo služi za promicanje, a ne uništavanje etičkih vrijednosti (83), a Harry Potter, koristeći slobodu svoje volje, „odlučuje o važnim pitanjima i time oblikuje svoj život“ (*ibid.*). Nadalje, nove romane u priličnoj mjeri zaokupljaju konformizam, inertnost i lažni moral političara, čime se također osigurava dimenzija aktualnosti, baš kao i interpolacijom likova i situacija koje referiraju na pitanja slave, časti, materijalnih vrijednosti te razlika među staležima. Time, prema Mikulanu, autorica „preispituje društveno-ekonomski sustav koji proizvodi takve nejednakosti“ (92). Suprotstavljanje dobra i zla, stalno mjesto dječje književnosti, Rowling donekle relativizira likovima koji se razvijaju tijekom priče, te narušavanjem stereotipizacije/tipizacije u prikazu, čime pokazuje da „dobro i zlo nisu posljedica sudbine, već čin volje“ (98). Kako je upravo to temeljna intencija suvremenog pristupa odgoju i obrazovanju, ovi romani još više zadobivaju na aktualnosti, baš kao i njihovo analitičko sagledavanje, kakvo je i Mikulanovo. Harry Potter koji svojom unutarnjom snagom i angažmanom pobjeđuje ljudsku predispoziciju zlu, time postaje idealan model za mladoga čitatelja. I ostali odnosi u ovoj seriji romana, po autoru, kreirani su tako da ističu potencijal prijateljstva, poštenja, istinoljubivosti, ali i osobnog odnosa prema radu i znanju/obrazovanju, što potvrđuje navođenjem niza romanesknh situacija.

U četvrtom dijelu rada autor se detaljnije bavi recepcijom romana o Harryju Potteru i reakcijom na njih, ističući, uz pozitivne, i ključne negativne kritike romana što ih je moguće svesti na poticanje konzumerizma u okviru kapitalističkoga sustava, konzervativnih političkih vrijednosti i demonskog čarobnjaštva. Pri tome analitičkim aparatom razlaže svaku od temeljnih postavki, potkrepljujući ili demantirajući relevantnim romanesknim mjestima pojedine komponente kritičarskih stavova. Ključno pitanje koje ovaj dio Mikulanove knjige postavlja, jest zašto je pri kraju

20. stoljeća, u punom jeku tehnološkog doba, roman o malom čarobnjaku u kojem suvremena tehnologija ne igra nikakvu ulogu, postigao takav uspjeh. Odgovor koji daje temelji se na Blakeovu pojmu *retrolucije* – upravo povratkom u scenografiju prošlih vremena inducira se čitateljska intrigantnost i zanimljivost, pa i djelomična regresija u svijet bajke, bez obzira što su vrijednosti koje se u romanima promiču uvelike odraz aktualnog stanja u društvu. Zanimljivo je također da su se romani J. K. Rowling pojavili upravo u trenutku kada je trend prikaza društvene realnosti doživio vrhunac, te su ujedno označili radikalno oponiranje takvoj dominantni. Mikulan glavnim ‚adutima‘ ovih romana vidi činjenicu da iako pripadaju žanru fantastike, oni ne nude utopijsku viziju svijeta, već predstavljaju odraz stvarnosnih relacija i vrijednosti, što se prije svega očituje u prikazu obitelji – prikazuju se i disfunkcionalne obitelji, te nacionalno i rasno mješovite obitelji. Autor navodi i različite imaginacijske reakcije čitatelja, ukazujući na razlike između dječjeg i odraslog doživljaja ovih romana. Dotičući se kontroverzije oko antireligioznog naboja serijala, ističe „da su romani o *Harryju Potteru* sukladni temeljnim načelima kršćanske i ideologije drugih religija jer su okrenuti izgradnji osobnih etičkih vrijednosti. Istodobno, oni ne sadrže nikakvu religijsku indoktrinaciju pa se lako integriraju u uobičajeni misaoni sklop većine modernih čitatelja“ (125), što je zasigurno dodatno pridonijelo njihovoj recepciji.

U zaključnom dijelu rada autor sintetizira izrečeno, opredjeljujući se za eklektičan pristup između različitih, često potpuno suprotnih kritičarskih stavova o prirodi romana spisateljice Rowling te o njihovoj recepciji. Naglašavajući da je istina „na sredini“, tj. da Harry nije ni društveni aktivist, niti religijski dogmatik, podcrtava interferenciju prikazanog svijeta s kulturnom i političkom pozadinom u kojoj su tekstovi nastali, otvorenost za problematiziranje rasne i klasne netrpeljivosti, kao i univerzalnih etičkih dimenzija. Uspješnost ovih romana, osim u uvjerljivoj razradi likova, vidi i u njihovu zaobilaženju otvorene didaktičnosti i religioznosti, što utječe na širenje pretpostavljivog čitateljskog kruga čak i na sredine čiji društveno-kulturni habitus nije kompatibilan autoričinu.

Mikulanova knjiga obilježena je aktualnošću tematike, dok su glavne odlike prezentirane analize u prvom redu upućenost u referentnu znanstvenu i stručnu literaturu te pregledan i koncizan pristup koji zasigurno može utjecati na širinu njezine recepcije – ne samo književnih kritičara i teoretičara već i studenata, nastavnika i roditelja. Ključna mjesta knjige, prije svega, jesu pregledno raščlanjivanje elemenata koji su pridonijeli uspjehu romana autorice Rowling te kritički pogled usredotočen na recepciju od strane onih kojima su knjige i namijenjene – dječjih i tinejdžerskih čitatelja. Ujedno, knjiga može poslužiti kao dobar uvod u bavljenje fantastičnom književnosti uopće.

Andrijana Kos-Lajtman